

1. EL SISTEMA POLÍTIC DE LA RESTAURACIÓ

1.1 La Restauració borbònica (1874 – 1898 guerra Cuba)

La “república” de l’any 1874: del cop d’estat del general Pavía a la Restauració

El 4 de gener de 1874, el general Pavía va encapçalar un cop d’estat militar. Les Corts republicanes van ser dissoltes i s’estableix un govern presidit pel general Serrano, que va suspendre la Constitució, els drets i les llibertats. El règim republicà es va mantenir nominalment un any més, encara que la **dictadura de Serrano** va representar un simple pas previ a la restauració dels Borbons. La restauració s’inicià amb un altre cop militar del general Arsenio Martínez Campos al desembre de 1874 (pronunciament de Sagunt), proclamant rei d’Espanya a Alfons XII. D’aquesta manera, restaurava la dinastia borbònica sis anys després que Isabel II hagués estat destronada.

La Restauració monàrquica s’havia gestat durant el període del **sexenni democràtic (1868 – 1873)**, quan **Antonio Cánovas del Castillo** va crear un sistema parlamentari que permetia que els borbons estiguin al govern, al capdavant del Partit Alfonsí i va rebre, al 1873, plens poders d’Isabel II per a preparar el retorn de la monarquia en la persona del seu fill.

Cánovas, que considerava com a models la monarquia i el sistema parlamentari britànics, ja havia aconsellat una educació britànica per al príncep Alfons, que fou enviat a l’acadèmia militar de Sandhurst. Des d’allà, Alfons XII va proclamar un **manifest**, en què s’afirmava que la monarquia era l’única sortida per cloure la crisi del període revolucionari i en què s’apuntaven les línies fonamentals del que seria el sistema de la Restauració.

L’entrada d’Alfons XII a Espanya fou l’inici d’una llarga etapa **d’estabilitat política** basada en un sistema polític regit pels valors conservadors **d’ordre, propietat i monarquia**, combinats sàviament amb els aspectes formals i institucionals de **l’Estat liberal**. El 1876 Alfons derrota els carlins i se’l considera el pacificador d’Espanya.

1.2 Les bases del sistema

Antonio Cánovas va ser el qui va refermar els principis ideològics i va establir les bases institucionals i jurídiques del sistema. Per a fer-ho, es va proposar d’apartar l’exèrcit del poder polític i de pacificar el país, a més d’aconseguir l’estabilitat política integrant les diverses concepcions liberals en un projecte comú, sobre la base de la monarquia. Això es va reflectir en l’organització d’un **sistema bipartidista**, seguint el model britànic, i en l’aprovació d’una **Constitució** prou **flexible** perquè pogués adaptar-se als programes dels dos partits.

*Pacificació militar:

Per a construir el nou règim, calia pacificar el país. El 1876 es va aconseguir de finalitzar la **tercera guerra carlina**. La guerra va tenir un gran cost humà i financer, i va comportar l’abolició dels furs bascos i navarresos, encara que es va pactar certes mesures econòmiques que els van reportar beneficis fiscals. El 1878 es va signar la **pau de Zanjón**, que va **posar fi** a la insurrecció cubana de 1868, l’anomenada guerra dels Deu Anys. Es va concedir una autonomia administrativa a Cuba.

*Bipartidisme

Els partits polítics lleials a la corona, anomenats **partits dinàstics** (Partit Conservador i Partit Liberal), van ser els que es van anar alternar en el poder mitjançant els mecanismes propis d’un sistema parlamentari.

-El **partit Conservador**, liderat per **Antonio Cánovas**, representava els interessos de la burgesia latifundista i financera i dels grups residuals de l’Antic Règim.

-El **partit Liberal**, liderat per **Práxedes Mateo Sagasta**, integrava la majoria dels progressistes i alguns republicans i demòcrates moderats. Volia incorporar a la Restauració els aspectes menys radicals de la Revolució de 1868. Això li va suposar el suport de professionals liberals, de la burgesia industrial i comercial i dels funcionaris.

Les diferències ideològiques i polítiques entre tots dos partits eren mínimes: més preocupats per les reformes socials i per l’educació els lliberals, i més autoritaris i defensors de l’ordre i els valors establerts els conservadors. De fet, la Creació del Partit Liberal el 1876 va ser causada per les necessitats mateixes del sistema ideat per Cánovas. Sagasta era amic seu i la formació del partit liberal respon a la necessitat de crear una oposició política dins el seu sistema per assegurar el manteniment de la monarquia.

*La constitució del 1876

En els primers mesos de la Restauració, Cánovas va concentrar tots els poders. Però per tal de legitimar la monarquia parlamentària calia una Constitució amb la qual es regulés i es garantís el nou règim polític. Així, doncs, va convocar unes eleccions, amb sufragi universal masculí, per formar unes Corts constituents que haurien de redactar i aprovar un nou text constitucional. En realitat, la manipulació de les eleccions per part del govern va permetre als conservadors de redactar una Constitució favorable als seus interessos.

La **Constitució del 1876** establia que:

→La sobirania era compartida per les Corts i la Corona (sense el rei no mana a ningú, hi havia democràcia → dret de veto).

→El rei era inviolable. Li corresponia el poder executiu, que exercia per mitjà del govern, el president del qual nomenava i destituïa, i la iniciativa legislativa, amb dret de vet sobre el Parlament.

→Les Corts eren bicamerals (Congrés elegit per el poble i el Senat era la càmera de control elegit pel rei).

→Es reconeixien els drets llibertats individuals, tot i que la seva regulació es remetia a lleis posteriors, de manera que es deixava un ampli marge d'interpretació al govern.

→Es reconeixia el catolicisme com a religió oficial, davant la pressió del Vaticà i de les jerarquies eclesiàstiques, però s'admetia la tolerància envers la resta de religions. A canvi, es va permetre a l'Església d'exercir el control de l'educació i l'ensenyament.

La Constitució no establia cap sistema electoral i el remetia a una llei posterior. Es va optar pel **Sufragi Censatari** (només votaven aquells que tenien una certa classe). El Sufragi Universal masculí no es va instaurar legalment fins al 1890 gràcies a una llei electoral del Partit Liberal.

Aquesta Constitució només s'adaptava a les tendències liberals, deixant fora als demòcrates, republicans, carlins i nacionalistes, ja que com per exemple, el vague reconeixement dels drets i llibertats.

1.3. Sistema del torn i frau electoral

El sistema ideat per **Antonio Cánovas** es basava en el torn pacífic dels dos partits dinàstics (partit liberal i conservador). És a dir, els dos partits polític lleials a la Corona pactaven l'accés al govern sense recórrer als pronunciaments militars. Així s'evitava el perill de que la monarquia s'identifiqués amb un sol partit, i a més, garantia la continuïtat del règim ja que s'allunyaven del poder les tendències polítiques antimonàrquiques. Per aconseguir aquesta estabilitat es feia:

- Frau electoral (caciquisme i tupinades)
- “Encasillado”

Frau electoral

*El **caciquisme** era el domini dels terratinents sobre els districtes electorals. Els cacics eren els prohoms locals que exercien el control sobre els electors d'una zona i condicionaven el sentit del vot mitjançant pressions i amenaces, servint-se del seu poder i influència (proporciona feina, promou socialment i econòmicament...). Eren utilitzats pels partits perquè garantissin l'obtenció de la majoria necessària per a governar. Per fer-ho, recorrien a la compra de vots o a la coacció (exigència de vot).

*Les **tupinades** eren trampes electorals per assegurar el torn de partits. Per exemple: votar amb el nom de persones mortes o imaginàries; l'exèrcit votava; abans de votar que les urnes fossin plenes. El frau electoral rebia aquest nom perquè era el mateix recollir els vots de l'urna que d'un tupí (olla) preparat pel cacic local.

Encasellat

El mecanisme era el següent:

-Periòdicament, el rei encarregava la formació d'un nou govern al partit al qual tocava governar. Els ministres elaboraven l'**encasellat** o **llista de diputats** que havien de sortir elegits de cada districte.

-L'encasellat es lliurava als governadors civils perquè l'imposessin a les províncies mitjançant el cacic local. Llavors, es manipulaven els censos electorals, es coaccionava el vot o fins hi tot, es canviaven les actes de resultats.

Les llistes estaven formades per membre de l'alta burgesia i aristocràcia que formaven la **oligarquia**(minoria privilegiada que deté el poder i n'exclou la resta del poble) ocupant els càrrecs polítics i administratius més importants.

El frau electoral fou una pràctica habitual dels dos partits alternats durant el període de la Restauració. Només en els nuclis urbans, on l'oposició política era més forta, es va fer cada cop més difícil el control del **sufragi universal**(dret de vot) per part dels cacics. Aquest sistema es va consolidar perquè afavoria l'estabilitat política. En eliminar l'**oposició**, s'allunyava el perill de la radicalització, que hauria alterat l'ordre social i afectat els interessos de les classes en què es recolzava el règim(aristocràcia i terratinents, burgesia, exèrcit i Església). Ni les classes mitjanes ni populars es van sentir representades amb el sistema, motiu pel qual es van distanciar de la política.

2.LA DINÀMICA POLÍTICA

2.1.El regnat d'Alfons XII(1875-1885)

Alfons XII va ser un rei disposat a abdicar per casar-se amb la seva cosina M^a de las Mercedes, i quan va a fer-ho, ella es mor. Es torna a casar amb Mª Cristina i quan al novembre del 1885 mor de tuberculosi, deixa a dues filles i a la muller embarassada del futur Alfons XIII. Era considerat un rei romàntic per l'expressió dels sentiments i situar primer l'amor que el fet de ser rei.

El regnat d'Alfons XII es va caracteritzar per la no-interferència del monarca en l'activitat política, que va afavorir a l'estabilitat governamental i pel mandat del partit conservador durant la major part del període llevat del petit període de govern del partit liberal(1881-83).

El **partit conservador**(dominant) va ser el que va dur a terme la tasca de la pacificació militar i la redacció de la Constitució de 1879. El seu govern es va caracteritzar per:

1)Les **mesures restrictives** van afectar a:

- La llibertat de càtedra(expulsió de professors universitaris no fidels al govern).
- La llibertat d'expressió(la llei d'imprensa del 1879 censurava la premsa).
- El dret de vot(la llei electoral del 1878 establia el sufragi censatari o dret de vot restringit).
- Es mostra una sensibilitat social nul·la en l'aplicació de mesures econòmiques i laborals i duresa envers els contraris a la política del sistema.

2)La **centralització administrativa** es manifestà en:

- L'abolició dels furs bascos(impediment de lleis pròpies, per tant, impediment de que el govern sigui estable).
- La importància dels governadors civils(representants de l'estat en les províncies) en la política social.
- Un afany codificador(control) que permetés aplicar un mateix cos de lleis en tot l'estat.

El **partit liberal** de Segasta puja al poder entre 1881 i 1883, amb la qual cosa s'inicia el sistema del torn dels dos partits. El seu govern es caracteritza per:

- El **restabliment de la llibertat de càtedra i d'expressió**(lleis de premsa del 1883).
- La **preocupació** del govern pels **aspectes laborals**(reformes socials per estudiar les classes treballadores).
- Es va crear una **política internacional lliurecanvista**(comerciar amb tothom) molt prudent, ja que interessava donar una bona imatge de la monarquia espanyola. Però va esclatar el conflicte de les Carolines, illes espanyoles del Pacífic envaïdes pels alemanys. La solució pacífica va ser: el reconeixement dels drets espanyols sobre les illes i també la llibertat d'Alemanya per crear-hi bases comercials. Es van crear acords lliurecanvistes amb França i el Regne Unit.

2.2.La regència de Maria Cristina(1885-1902)

Quan d'Alfons XII, la seva esposa **Mª Cristina d'Habsburg** que estava embarassada del futur rei Alfons XIII, va assumir la regència(fins que nasqués el seu fill amb el suport dels partits dinàstics, els quals varen signar el **pacte del Pardo** o de la Castellana, segons el qual es comprometien a mantenir la monarquia per tal de garantir la continuïtat de la Restauració mitjançant el torn de partits.

Va atorgar el **poder als liberals**, presidits per Segasta, van governar el país entre 1885 i 1890. Van dur a terme el **Parlament Llarg**→consolidació del sistema mitjançant la liberalització del règim amb l'aplicació de reformes avançades.

-En quan a la protecció, es van aprovar: La **lleï de comerç**(1890) que protegeix jurídicament al capitalisme(podent vendre i comprar el que volen) i el **Codi Civil**(1889)

-Pel que fa a les reformes socials es van aprovar: la **Llei d'Associacions(1887)** amb lo qual apareixen els primers sindicats legals(grups d'obrers), es van instaurar els judicis amb jurat i es va abolir l'esclavitud a Cuba. I també es va aprovar el **Sufragi Universal Masculí(1890)** en el qual podien votar tots els homes deixant de banda les classes(sufragi censatari); la seva aplicació pràctica va ser frenada pels frau electoral.

A la dècada dels anys 90 tornen al **poder els conservadors** que va significar:

-el retorn a un **proteccionisme econòmic** sobre la indústria i el cereal.

-una escassa atenció als problemes socials i unes mesures repressives com la **Llei antiterrorista(1894)** aplicada sobretot pels anarquistes.

-la política internacional va seguir com en el regnat d'Alfons XII, tot i que en el govern liberal fou una mica més activa en el seu acostament a Alemanya. Al 1895 els successius governs abordaren els conflictes colonials.

3.1. L'OPOSICIÓ POLÍTICA

La Restauració no va integrar les polítiques no dinàstiques i per tant, va marginalitzar als carlins i republicans que segons Cánovas eren «enemics de l'Estat». També es marginalitzaren els regionalistes que qüestionaven el centralisme i les organitzacions obreres, contràries als liberals i capitalistes.

3.1. El carlisme (lema=Diós, Patria, Rei)

Derrotat militarment el 1876, no va aconseguir recuperar la importància assolida anteriorment a causa del suport del Vaticà i les jerarquies catòliques a Alfons XII. Per tant, es va reduir a un moviment ideològic al **País Basc i Navarra**, zones de gran arrelament del foralisme catòlic (donant importància als antics furs i lleis de la regió). 2 tendències:

-Els integristes → encapçalats per Ramón Nocedal. Eren radicals, volien el catolicisme en tots els àmbits de la vida pública i creien que Carles era massa liberal.

-Els tradicionalistes → influïts per Juan Vázquez de Mella. Van evolucionar al regionalisme. Van proposar un nou marc institucional que comprengués la monarquia tradicional catòlica i les noves aspiracions regionalistes per tal d'evitar que sortissin grups separatistes que perillessin la unitat d'Espanya. Es van organitzar com a partit polític. El carlisme va tenir poc pes polític però va viure fins entrat al segle XX.

3.2. El republicanisme

Els republicans no es van aconseguir recuperar del **fracàs** de la Primera República (amb la Gloriosa es pensen que hi haurà República però Prim fa la constitució que diu que ha d'haver-hi rei i es busca a un de no borbó (Amadeu I); quan ell abdica es proclama una República que només dura 11 mesos). Es van agrupar en diversos corrents:

1-Federalistes (diverses regions unides per un fi comú) → liderats per Pi i Maragall. S'inclinaren a posicions socialistes (classe obrera) i trobaren recolzament en sectors populars de Catalunya i el litoral valencià.

2-Unionistes → liderats per Nicolás Salmerón. Van formar el Partit Centralista (1891), partidaris de la unitat territorial.

3-Radicals → partidaris de la lluita armada, van crear el Partit Republicà Progressista dirigit per Manuel Ruiz Zorrilla.

4-Possibilistes → liderats per Emilio Castelar. Era un grup minoritari conservador, l'objectiu dels quals era el sufragi universal. Finalment es van integrar al grup liberal.

Federalistes+Unionistes → partidaris de la política pacífica i legal, es van unir el 1893 en la Unió Republicana amb el desig d'aprofitar el sufragi universal (classe obrera podia votar) i augmentar el pes electoral; tot i que no es va consolidar fins el 1903 per les tupinades.

3.3. Del regionalisme al nacionalisme

Un dels fenòmens més destacats durant la regència va ser l'aparició de grups regionalistes i nacionalistes a

/-Catalunya
/-País Basc
/-Galícia

Regionalisme

Reivindica el reconeixement de la identitat diferencial d'una regió, ja sigui cultural, econòmica, administrativa o política. Sol proposar un estat descentralitzat ja que defensaven el particularisme lingüístic, cultural, institucional i històric. Va aparèixer a València i Andalusia promoguda per intel·lectuals que no van trobar suport degut a la inexistència d'una burgesia forta (només hi havia comerciants ja que la burgesia forta neix a la industrialització).

Nacionalisme

Reivindica el reconeixement d'una nacionalitat diferent i reivindica les altes quotes d'autogovern que permetin assolir un estat propi. La ineficàcia del sistema de la Restauració per a solucionar els problemes d'Espanya, va fer que es presentessin com a únics capaços de regenerar el país i impulsar l'economia i cultura.

-El catalanisme → va tenir el seu origen, d'una banda a la **Renaixença** iniciada als anys 30 que ajudà a recuperar la consciència nacional; i de l'altra, en els canvis socioeconòmics que provocaren una ruptura entre els interessos de la oligarquia centralista i la burgesia catalana. El catalanisme va sorgir de dos corrents que tot i ser contradictoris, reconeixien la identitat particular enfront la monarquia (el federalisme republicà i el conservadorisme tradicional).

Durant la dècada del 1880-1890, **Valentí Almirall** va estar al capdavant i va fer les primeres teories sobre el catalanisme. El seu projecte polític fracassà i s'inicià predomini del catalanisme conservador (format per l'Església i la burgesia industrial). La politització de la societat catalana es va fer a finals del segle XIX, però va ser després de la pèrdua del mercat colonial (1898) que la burgesia industrial (abans integrada en els partits dinàstics) es va comprometre amb el catalanisme. L'objectiu era reformar el sistema de la Restauració incapaç d'afrontar els reptes de la nova societat industrialitzada. Així doncs, a partir dels inicis del segle XX, el catalanisme (liderat pels conservadors) reivindica l'autonomia política dins un Estat descentralitzat.

-El nacionalisme basc → L'abolició dels furs bascos (1876) origina un moviment de defensa per la recuperació de la identitat cultural i política. En aquesta època es va iniciar una ràpida **transformació socioeconòmica i cultural** com a conseqüència del desenvolupament miner i industrial; es va veure afavorida tan en la immigració que s'establí a les zones industrials i mineres, com per l'alta burgesia. Davant d'això, s'inicià un procés de **conscienciació del basquisme** (neix de la gent del camp que vol recuperar la importància del basquisme; llengua i cultura) com a contraposició a una societat industrialitzada i castellanitzada (Estat una unitat).

Sabina Arana → va ser qui va fer el 1r programa polític nacionalista, reivindicant la nació basca i la sobirania. Va crear l'any 1895 el **PNB** (partit nacionalista Basc), molt conservador i oposat al liberalisme, a l'industrialització, a l'espanyolisme i al socialisme. És el creador de la ikurriña.

-El nacionalisme gallec → Als inicis era format per una minoria intel·lectual que va actuar com a impulsora a causa de l'endarreriment socioeconòmic de Galícia. El regionalisme gallec es va iniciar amb el **Rexurdimento**: moviment cultural i literari que busca respostes i solucions al retard econòmic i cultural de Galícia. Paral·lelament, **Alfredo Brañas** creà un **corrent** conservador, tradicionalista i catòlic, hereu del carlisme. En el segle XX, a causa del fracàs dels regionalismes moderats, va sorgir un **moviment polític** amb una visió més progressista i combativa:

representat per Alfonso
D. Rodríguez Castelao

3.4. El moviment obrer

Durant els primers anys de la Restauració, com que el moviment obrer no era ni estava integrat en cap partit, va atacar el sistema amb vagues i atemptats.

Anarquisme → fou la doctrina que va aconseguir una major acceptació social, tant al camp (Andalusia) com en els centres industrials (Catalunya). Però a diferència del socialisme, es negava a participar en l'acció política ja que creia en l'acció directa organitzada per els grups obrers, encara que les accions violentes individuals eren freqüents. Hi ha de dos tipus:

***Sindicalistes**: creien que calia pressionar el govern per aconseguir millores pel proletariat. Estaven en contra dels polítics; pressionaven directament al govern en forma de sindicats. Reclamaven: un pacte de 8h (per treballar/oci/descansar), escoles públiques...

***Propaganda pel fet**: consistia en l'atemptat comú contra les bases per destruir l'Estat. No accepta cap mena d'organització i practica el terrorisme contra l'Estat, la burgesia i l'Església. Barcelona: ciutat de les bombes.

Marxisme/Socialisme → moviment obrer impulsat per **Karl Marx** que vol que l'obrer prengui poder i decideixi sobre el seu futur (només passarà quan es revoltin). A Espanya era menys estès que l'anarquisme i defensava la participació política. Al **1879 Pablo Iglesias** funda el **PSOE** (reivindicació social dels obrers mitjançant un partit polític per crear un nou estat) i al 1888 es funda la UGT (sindicat).

Durant la Restauració guanyaren molts militants. Astúries, Madrid i Biscaia eren on tenien més presència, a Catalunya escassa.

